

Petra Suchanová, Domácnost Marie Terezie ze Schwarzenberku v polovině 18. století, diplomová práce, Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích 2022, 76s. + přílohy

Posudek oponenta diplomové práce

Předkládaná práce má za cíl takřka nespelnitelné téma, vytvořit původní práci k manželce Josefa Adama ze Schwarzenbergu, kněžně Marii Terezii, ačkoliv k jejímu krátkému životu a ještě kratšímu manželství nejsou takřka žádné prameny. Historik, který se odváží k takovému tématu, riskuje, že bude muset takřka vařit z vody. Autorka tedy v tematicky první části (kap. 2) nastiňuje obecný model života šlechtičny oné doby na základě obecné literatury, aby pak v otázce svatby doplnila něco ze života Marie Terezie ze Schwarzenberku. Co se pramenů týče, autorka použila z archivu primogenitury fasc. 481 a ze sbírky rukopisů kalendáře příjmů a vydání rkp. č. 8 a 12. Ty v textu charakterizuje jako Schreibkalender (s. 18). Z citovaných údajů ale vyplývá, že jde skutečně spíše o registraci příjmů a výdajů a ne o osobní zápisky do kalendáře. Při pohledu do vlastních materiálů z archivu primogenitury jsem zjistil, že jsem prošel fasc. 447 až 474. K fasciklu, se kterým pracovala autorka, jsem tedy nedošel, ale vím, že k době manželského života Josefa Adama ze Schwarzenbergu a Marie Terezie jsou materiály i ve fasc. 470. Myslím, že kdyby autorka vynaložila víc úsilí, mohla mít pro svou práci širší základnu a nemusela vše doplňovat jen z obecných modelů v sekundární literatuře.

V této souvislosti bych přešel k způsobu, jakým je v obecné biografické části využita sekundární literatura. Jako kuriozitu bych zmínil, že autorka nezmínila v přehledu pozornost, která byla v posledních letech věnována údajné upíří kněžně Eleonoře Amálii Magdaleně, vdově po Adamu Františku ze Schwarzenbergu. Na základě údajů archiváře Aleše Stejskala vytvořil novinář Marek Kerles článek Upíří princezna, Pátek Lidové noviny 29. 11. 2013, s. 30-33, kde ji představil jako Drákulu v sukních, a TV Arte natočila na stejný motiv historický dokument. Tato legenda představuje momentálně nejnovější fázi zájmu o dobu Josefa Adama ze Schwarzenbergu.

Problém s prací se sekundární literaturou vidím v tom, že autorka využívá ke svým otázkám vždy jiné, než relevantní tituly. Tedy ačkoliv šlechtična pocházela z rodu Liechtensteinů, není vůbec využita kniha Jakoba Falkeho o rodu Liechtensteinů, ani životopisy Josefa Václava z Liechtensteina, jejího poručníka. Klasické práce z rodu Schwarzenbergů (Berger, Schwarzenberg) jsou také citovány jen sporadicky, hlavním zdrojem informací je česky psaná sekundární literatura nebo Wurzbachův Lexikon. Obecné vzdělání, výchovu a života šlechtičny narozené v roce 1721 rekonstruuje autorka na základě knihy Martina Holého o výchově šlechty z doby předbělohorské a na základě knihy Jiřího Kubeše, která se programově zabývá jen kavalířskými cestami a ze vzdělání před cestou ignoruje dokonce i studia na domácích univerzitách. Na s. 7 Kubešova opusu nejsou žádné specifické informace. O výchovu šlechtických dívek se Kubeš ve své knize nezajímal.

Jde o to, že výchova šlechty v raném věku se špatně rekonstruuje, zvláště u dívek. Pokud tedy seriózní autoři o tématu mlčí, je to tím, že k tomu k dané době třeba nenalezli prameny. I autorka mohla zvolit přístup konstatující nedostatečné objasnění tématu, místo toho musela ale sběratelskou metodou zaplnit oblast údají ber kde ber. Metodou odvozování konkrétních závěrů z obecných formulací od jiných autorů zde tedy tvrdí (na s. 21-22) o výchově této šlechtičny jevy, které bych se odvážil konstatovat až pro dobu reformní pedagogiky. S oporou v Kubešově s. 7 tvrdí autorka, že výchovu vedla až do pátého věku dětí obou pohlaví matka (Její matka Maria Katharina hraběnka Oettingen-Wallerstein zemřela již r. 1729, další ženou jejího otce se stala v témže roce Marianna hr. Kottulinsky.) Od pátého do sedmého roku měli chlapani a dívky společně studovat „čtení, psaní a cizí

jazyky“, pak měli synové přejít pod vedení otce. Co se mělo dít se vzděláním dívky od sedmého věku, v tomto modelu řešeno není. Doporučoval bych podívat se nejprve na frekvenci porodů matky, abychom mohli vůbec konstatovat, zda měla možnost věnovat se výchově dětí. Dále bývá dobré zjistit něco o šlechtických rodičích, aby člověk mohl konstatovat, zda vůbec žili s malými dětmi pohromadě. Z pozdější doby soudím, že šlechtici si děti s sebou nebrali. (V době, kdy vyrůstala Marie Terezie, byl ještě běžnější model, kdy šlechtická matka měla za úkol hlavně co nejčastěji rodit, což zpravidla vyústilo v předčasnou smrt vyčerpáním. Tomuto modelu odpovídají i osudy její matky Marie Kathariny). Myslím, že při vytváření analogií je lepší vycházet z jiných šlechticů a panovníků té doby, než ze zvyků 16. či začátku 17. století. Jistější je vyjít z analogie se vzděláním obvyklým v dobře probádaném vládnoucím rodu Habsburků. Proto bych měl na autorku dvě první otázky: 1) které historické práce se zabývají výchovou v rodě Habsburků 18. století a 2) v čem se lišil obsah vzdělání šlechtické dívky od vzdělání šlechtického chlapce?

Co se zadlužení Schwarzenbergů týče, o němž píše autorka na s. 23, vyplývá dle mých zjištění z pramenů v archivu primogenitury, že Schwarzenbergové byli po smrti Adama Františka prakticky pod sekvestrací, jejich účetnictví bylo pod dohledem úředníka z pražského místodržitelství a ten dojížděl kontrolovat i výchovu malého Josefa Adama. To by se dalo zjistit, kdyby autorka rozšířila badatelský záběr mimo fasc. 481. Nicméně je to v rozporu s překvapivým tvrzením na s. 55, že Schwarzenbergové v této době patřili mezi nejbohatší české rody. Toto tvrzení podporuje autorka odkazem na knihu Petra Mati. I u něj je však řeč jen o výši příjmů, nikoliv o výdajích, splátkách a zadlužení. Maťa ve své práci zejména zapomněl na výdaje na provoz.

Svatební smlouva je rozebrána kvalitně, v seznamu hostů na svatbě mě ale překvapilo, že by Friedrich August Harrach měl být nejvyšším českým kancléřem již v roce 1741. Tehdy ten úřad zastával snad pořád ještě Filip Josef Kinský.

Zajímavá je otázka složení holdu poddaných, kterou autorka na začala na s. 27, ale neřekla, kdy proběhl. Dovolím si tedy poslední třetí otázku, 3) zda byste mohla uvést, kdy proběhl hold jihočeských panství a zda k tomu jsou prameny. (Sám jsem v archivu narazil na obsáhlý popis holdování r. 1745, ale ten se vztahoval na hornofalcká panství Schwarzenbergů.)

Tvrzení o tom, že knížecí tituly byly rozšířeny na všechny členy rodu až v roce 1745 (s. 28) se mi nezdá přesvědčivé, jelikož mám za to, že klasičtí autoři tvrdí, že toto rozšíření provedl již Karel VI. jako jakousi kompenzaci za tragickou smrt Adama Františka ze Schwarzenbergu. Prosím tento údaj ověřit.

Co se týče líčení manželského života let 1741-1753 a dvorské kariéry, tak opět narážíme na problém ignorování relevantního zdroje. Tento úsek jejich života zachycuje v denících kníže Khevenhüller-Metsch, autorka ale místo, aby je využila, cituje nepřímé údaje převzaté z nějaké studie od Jana Ivanegy.

Údaje o hmotné kultuře v tematické druhé části (kap. 3) jsou zajímavé a prozrazují hluboké nastudování dobové terminologie. Kladu s ale otázku, zda by nebylo lepší vzejít z kalendářů, podat jejich zevrubnou charakteristiku včetně struktury zápisů. Nicméně strukturování výkladu podle oblastí, jak to provedla autorka, bylo i tak nutné. Autorka údaje zapojuje do kontextu jednotlivých činností, jako je oděvní móda či kouření tabáku. Nabízí se možnost, že údaje o nákupech kněžny Marie Terezie by mohly pomoci při zpracování zámeckých interiérů a jejich mobiliářů.

Konstatoval-li jsem u bakalářské práce, že přesahovala nároky na ni kladené, pak tentokrát musím konstatovat, že práce sice vyhovuje, ale patří spíš k méně důsledně zpracovaným diplomovým pracím. Možná je to způsobeno dvoustupňovým modelem studia, kdy studenti investují veškerou energii do bakalářské práce a na diplomovou již nezbývá síla.

Nicméně práce nepochybně splňuje nároky kladené na diplomovou práci, doporučuji ji hodnotit stupněm

Velmi dobře

doc. PhDr. et Dr. phil. Ivo Cerman, Ph.D.

Praha 16. 1. 2023